

persbericht

Parnassusplein 5
Postbus 16164
2500 BD Den Haag
T 070 340 70 00
F 070 340 70 44
www.scp.nl

Inlichtingen bij

Dr. Andries van den Broek
a.van.den.broek@scp.nl
T 070 340 7833

Drs. Ria Bronneman-Helmers
r.bronneman@scp.nl
T 070 340 7839

Dr. Vic Veldheer
v.veldheer@scp.nl
T 070 340 7414
M 06 51 80 48 47

WISSELING VAN DE WACHT, Sociaal en Cultureel Rapport 2010

Den Haag, 10 december 2010

Ineens is het onderwerp van debat geworden: generaties, hoe zij zich van elkaar onderscheiden en zich tot elkaar verhouden. De babyboomgeneratie wordt verweten geen plaats te willen maken voor jongere generaties en wel erg goed voor zichzelf en voor een comfortabel pensioen te hebben gezorgd. Zijn generaties echt zo duidelijk van elkaar te onderscheiden? Is er opnieuw, zoals in de jaren zestig, sprake van een generatiekloof?

Naar deze en andere vragen heeft het SCP een studie verricht en daaruit blijkt onder meer dat ouders op veel levensgebieden een voorbeeld zijn voor hun kinderen. Tussen ouders en kinderen bestaat een sterke band en lijkt er geen sprake te zijn van een generatiekloof. Er is ook weinig aanleiding om te spreken van generaties in termen van groepen opeenvolgende geboorteaargangen die sterk op elkaar lijken. Met behulp van de term generatie is het niet goed mogelijk om een scherp onderscheid te maken tussen verschillende jaargangen. De solidariteit tussen jong en oud in het pensioenstelsel staat onder druk. Werkenden en gepensioneerden zijn steeds minder bereid om financiële offers voor elkaar te brengen. Ouderen en jongeren leven in gescheiden werelden en hebben buiten familieverband weinig contact.

Dit zijn enkele van de vele bevindingen uit het Sociaal en Cultureel Rapport 2010, dat vrijdag 10 december verschijnt onder de titel ***Wisseling van de wacht: generaties in Nederland***. In dit rapport, onder redactie van dr. Andries van den Broek, drs. Ria Bronneman-Helmers en dr. Vic Veldheer, geeft het SCP een beeld van hoe de generaties zich van elkaar onderscheiden en tot elkaar verhouden. Het rapport gaat zowel over generaties binnen families als over maatschappelijke generaties en over verhoudingen en solidariteit tussen generaties.

GENERATIES BINNEN FAMILIES

(contactpersoon: Ria Bronneman-Helmers)

Persbericht

- Zes op de tien ouders zegt hun kinderen op dezelfde manier op te voeden als hun ouders hen hebben opgevoed. Bij gelovigen is dat het sterkst. De opvoedingstijl komt minder overeen als het opleidingsniveau van ouders en kinderen sterk verschilt.
- Ouders dragen politieke belangstelling en partijvoorkeur op hun kinderen over. Ruim de helft van de thuiswonende kinderen stemt op dezelfde partij als hun vader of moeder. Als beide ouders op dezelfde partij stemmen, doet tweederde van de kinderen dat ook.
- Vrijtijdsgedrag van ouders heeft grote invloed op dat van hun thuiswonende kinderen. Dat geldt voor museumbezoek en voor sport- en kunstbeoefening, maar ook voor minder goede gewoonten als roken en alcohol drinken.
- Ouders blijven hun kinderen steunen als die het ouderlijk huis hebben verlaten. 20 à 30 procent van de jongvolwassenen (18-34 jaar) ontvangt regelmatig praktische of financiële steun van hun ouders. Twaalf procent van de ouders steunt hun kinderen bij de aankoop van een huis.
- Driekwart van de mensen tussen 45-64 jaar biedt hun (hoog) bejaarde ouders emotionele steun, 30% hulp bij het huishouden of praktische hulp.
- De helft van de Nederlanders is bereid om een paar maanden voor hun hulpbehoevende ouder(s) te zorgen. Slechts een half procent zou een volwassen kind of een ouder in huis willen nemen.
- Ruimtelijke nabijheid van ouders en kinderen maakt het makkelijker om elkaar regelmatig te helpen. Hoog opgeleiden wonen verder van hun ouders dan lager opgeleiden.
- Tussen 1981 en 2005 daalde de waarde van de gemiddelde erfenis per overledene. Dit komt ondermeer omdat het percentage overledenen dat een vermogen naliet afnam. Een meerderheid van de ouders schenkt tijdens het leven geen bedragen aan de kinderen.
- Bij recente geboortecohorten mannen tekent zich op de onderwijsladder een omslag af naar minder stijging en meer daling ten opzichte van hun ouders.
- De meeste lager (77%) en middelbaar (66%) opgeleide ouders verwachten dat hun kinderen het in het onderwijs verder zullen brengen dan zij zelf. Er zijn nauwelijks hoger opgeleide ouders die verwachten dat hun kinderen op de onderwijsladder zullen dalen.
- Bijna de helft van de ouders vindt het belangrijk dat hun kinderen minstens even goed wonen als zij zelf, en nog eens 10% wil dat ze beter zullen wonen. Vooral ouders met lage inkomens en huurders willen dat hun kinderen beter zullen wonen.

Lijken kinderen op hun ouders?

Conform spreekwoorden 'zoals de ouden zongen, piepen de jongen' lijken kinderen in opvattingen en gedrag vaak op hun ouders. Kinderen hebben veelal eenzelfde stijl van opvoeden als hun ouders, stemmen vaak op dezelfde partij als hun ouders, zijn net zo maatschappelijk actief als hun ouders, en lijken ook in hun vrijetijdsbesteding (museumbezoek, sport, kunstbeoefening, lidmaatschap van vrijetijdsverenigingen) op hun ouders.

De gelijkenis is groter als beide ouders dezelfde voorkeuren of hetzelfde gedrag vertonen. De gelijkenis tussen ouders en kinderen wordt voor een deel bepaald door het voorbeeld van ouders, en vooral moeders (socialisatie). Daarnaast is ook de maatschappelijke positie van beide ouders (opleidingsniveau, inkomen) van belang. De gelijkenis in woonkwaliteit tussen kinderen en hun ouders is daar in belangrijke mate op terug te voeren. Bij riskante gewoonten als roken en alcohol drinken speelt ook de erfelijke aanleg een rol.

Stijging of daling op de onderwijsladder?

Door de algehele groei van onderwijsdeelname sprak het lange tijd vanzelf dat kinderen het in het onderwijs verder brachten dan hun ouders. Nu er steeds meer hoogopgeleide ouders zijn, wordt dit langzamerhand minder vanzelfsprekend. Bij recente cohorten neemt het percentage mannen met een lager opleidingsniveau dan hun ouders toe, terwijl minder mannen ten opzichte van hun ouders stijgen. Van de mannen, geboren tussen 1975 en 1985 behaalde ongeveer een kwart een lager opleidingsniveau dan hun ouders; bij de mannen, geboren tussen 1955 en 1965 was dat 15%. Bij vrouwen is nog geen omslag naar meer neerwaartse mobiliteit op de onderwijsladder zichtbaar.

Het vertrouwen in de mogelijkheden van stijging in het onderwijs is niettemin nog altijd groot. Ouders zijn optimistisch over de onderwijskansen van hun kinderen. De meeste lager en middelbaar opgeleide ouders (77% respectievelijk 66%) verwachten dat hun kinderen het in het onderwijs verder zullen brengen dan zij zelf. Er zijn vrijwel geen hoger opgeleide ouders (5%) die verwachten dat hun kinderen op de onderwijsladder zullen dalen. Aanleg, inzet en motivatie en steun vanuit het gezin worden gezien als belangrijkste voorwaarden voor succes in het onderwijs.

Hoe wonen ouders en hun kinderen?

Kinderen lijken op hun ouders als het gaat om wat ze bereiken op de woningmarkt. Dat geldt met name voor het kopen van een huis. De kloof op de woningmarkt tussen kinderen van woningeigenaren en kinderen van huurders neemt toe. Ouders die zelf in een koophuis wonen steunen hun kinderen twee keer zo vaak bij de aankoop van een huis als ouders met een huurhuis (14% resp. 7%). Kinderen verlaten over het algemeen vanaf hun achttiende jaar het ouderlijk huis. Met 25 jaar woont 1 op de 3 van de zonen en 1 op de 6 van de dochters nog thuis. Lager opgeleiden blijven dichterbij hun ouders wonen dan hoger opgeleiden. Marokkaanse of Turkse Nederlanders hechten veel belang aan familie in de buurt.

Kleine maar toenemende aantallen uitgevlogen kinderen keren weer enige tijd terug op het ouderlijk nest. Deze *boemerang* kinderen doen dat nadat hun relatie is verbroken of een opleiding is beëindigd. Financiële perikelen en moeilijk een andere woning kunnen vinden spelen hier ook een rol.

Hoe groot is de solidariteit tussen generaties binnen families?

Ouders blijven hun kinderen ook na het verlaten van het ouderlijk huis steunen. Aan hun jongvolwassen kinderen (18-34 jaar) geven ouders niet alleen emotionele steun (70 à 80%), maar ook advies, huishoudelijke, praktische en financiële steun (20 à 30%). Moeders geven meer steun dan vaders. Omgekeerd krijgen ouders minder vaak steun van hun jongvolwassen kinderen.

Als kinderen de middelbare leeftijd (45-64 jaar) hebben bereikt, is de balans tussen geven en nemen grotendeels omgeslagen. Driekwart van de kinderen geeft emotionele steun aan hun oude ouders en ongeveer dertig procent hulp bij het huishouden of praktische steun. Ouders steunen hun kinderen in die levensfase vooral in financieel opzicht (19%). De mate waarin ouders en kinderen elkaar steunen hangt samen met gebeurtenissen in de levensloop, zoals de komst van een partner, het krijgen van (klein)kinderen, echtscheiding en het overlijden van een van de ouders. Wanneer ouders scheiden krijgen vaders vaak minder steun van de kinderen.

Zijn er grenzen aan de solidariteit tussen generaties?

Ruimtelijke nabijheid tussen ouders en kinderen maakt het makkelijker om elkaar regelmatig te helpen. Hoog opgeleide kinderen wonen gemiddeld verder van hun ouders dan laag opgeleide kinderen. Sommige gebeurtenissen in de levensloop bewegen ouders of kinderen ertoe in de richting van de ander te verhuizen. Een kind verhuist vooral in de richting van de ouders als het net gescheiden is. In het algemeen verhuist degene die hulp kan gebruiken in de richting van het familielid dat emotionele of materiële steun kan geven. Maar als er kleinkinderen zijn, verhuizen ouders vaker richting (klein)kinderen.

Solidariteit tussen generaties binnen families wordt deels door altruïstische motieven ingegeven. De helft van de Nederlanders (met tenminste één levende ouder) is bereid, indien nodig, een aantal maanden zijn hulpbehoevende ouders te verzorgen. Eenderde zou gedurende een langere periode hulp willen geven. Als mensen daadwerkelijk een hulpbehoevende ouder hebben, is de bereidheid om hulp te verlenen niet kleiner.

In 2005 lieten de 136.000 mensen die overleden samen een slordige 10 miljard euro na, deels in onroerend goed, deels in bank- en spaartegoeden. Dat is verhoudingsgewijs een lager bedrag dan een kwart eeuw eerder. Ouders zijn steeds minder gericht op het vormen van een erfenis ten behoeve van hun kinderen: de afgelopen jaren gaf 61% aan liever zelf van hun vermogen te genieten. Een ruime meerderheid van de bevolking (66%) vindt de zorg voor hulpbehoevende ouders vooral (of iets meer) een taak van de overheid; ongeveer een derde vindt het vooral een taak van de familie. Slechts 17% van de bevolking is het eens met de stelling dat kinderen zouden moeten meebetalen aan de zorg voor hun bejaarde ouders.

MAATSCHAPPELIJKE GENERATIES

(contactpersoon: Andries van den Broek)

Persbericht

- Veel Nederlanders (80%) rekenen zichzelf soms (60%) of vaak (20%) tot een bepaalde generatie. Hierin verschillen generaties niet van elkaar.
- Nederlanders zien sterkere verschillen tussen generaties in culturele voorkeuren en in waarden rond gezin en seksualiteit (elk bijna 50%) dan in opvattingen over arbeid en over politiek (elk circa 30%).
- Afgemeten aan objectieve kenmerken verschillen generaties maar weinig van elkaar. Eigenlijk is er weinig aanleiding die term te gebruiken.
- De *wisseling van de wacht* (recentere generaties nemen de plaats in van eerdere generaties) zal in de komende tijd niet tot grote veranderingen in opvattingen en gedrag in de Nederlandse samenleving leiden.
- Uiteraard zijn er ook uitzonderingen. De tweede generatie niet-westerse migranten bereikt meer in het onderwijs en op de arbeidsmarkt dan de eerste. Omgekeerd betekent die *wisseling van de wacht* een afname van de interesse in klassieke concerten en in de publieke omroep.
- Over de hele levensloop zullen de babyboomers minder profijt van de overheid hebben dan leden van latere geboorteaargangen. Wie is geboren tussen 1960 en 1990 zal in de loop van zijn leven het meeste profijt van de overheid hebben.

Onderscheidt men verschillende maatschappelijke generaties?

Het begrip generatie spreekt velen aan, 80% van de bevolking rekt zich soms (60%) of vaak (20%) tot een generatie. Het roept ook beelden over 'de ander' op. Zo is het in de volksmond veelzeggend om tot 'de generatie van voor de oorlog' te behoren. Mensen 'van voor de oorlog' zouden immers nog schaarste kennen en van aanpakken weten. Deugden als werklust, spaarzaamheid en doorzettingsvermogen zouden bij hen nog volop aanwezig zijn. Impliciet is daarmee aangegeven dat latere generaties dit minder hebben.

In de beleving van Nederlanders bestaan er sterkere verschillen tussen generaties in culturele voorkeuren en in waarden rond gezin en seksualiteit (elk bijna 50%) dan in opvattingen over arbeid en over politiek (elk circa 30%). Dat vindt men binnen elk van de verschillende generaties.

Zijn er wel verschillen tussen generaties?

In weerwil van de weerklank van het begrip generatie, verschillen generaties feitelijk weinig van elkaar. Vaak zijn er geen verschillen tussen mensen uit verschillende geboorteaargen: de mate waarin mannen zorgtaken op zich nemen, de mate waarin men in gecanoniseerde cultuur geïnteresseerd is, de positie die op de arbeids- en woningmarkt is bereikt. Waar dergelijke verschillen er wel zijn, betreft het geleidelijk verloopende verschillen waar geen generatiepatroon uit spreekt: het stijgende opleidingsniveau, de grotere onkerkelijkheid, de grotere sportdeelname, de groeiende belangstelling voor populaire cultuur, voor commerciële tv en voor internet.

Het opleidingsniveau is onder recentere cohorten geleidelijk steeds hoger geworden. Vrouwen hebben de mannen in dit opzicht sinds de geboorteaargang 1970 ingehaald. Conjuncturele tegenslag bij het betreden van de arbeidsmarkt in de jaren tachtig heeft geen blijvende sporen in de bereikte arbeidsmarktposities tot gevolg gehad. In die zin is er geen sprake van een verloren generatie. De

neiging tot politiek protest piekt wel bij mensen die zijn geboren in de jaren vijftig, (de protestgeneratie), maar de protestgeneigdheid bleef ook onder latere jaargangen hoog. Vanaf het geboortjaar 1960 begint de bereidheid vrijwilligerswerk te doen wat te dalen.

Persbericht

Er is weinig aanleiding de term generatie te gebruiken in de zin van groepen opeenvolgende geboorteaargangen die sterk op elkaar lijken maar ook sterk van andere verschillen. Grote verschillen naar geboortjaar zijn er weinig. Voorzover er verschil is, is dat gelijkmatig over opeenvolgende geboorteaargangen gespreid en blijkt daar geen patroon van generaties uit. Dat laat onverlet dat de wisseling van de wacht op onderdelen zeker wel betekenis heeft. Oudere jaargangen met een zekere interesse in het bezoeken van klassieke concerten en in het kijken naar de publieke omroep worden geleidelijk vervangen door jaargangen met andere voorkeuren. De tweede generatie niet-westerse migranten presteert in het onderwijs en op de arbeidsmarkt een stuk beter dan de eerste generatie. En recente geboortecohorten zijn meer tot politiek protest geneigd dan vooroorlogse cohorten.

Profiteert de babyboomgeneratie meer?

De generatie van de babyboomers staat tegenwoordig in een kwade reuk. Meer dan andere generaties zou deze generatie van de welvaart en verzorgingsstaat profiteren. Bovendien zouden ze geen plaats voor jongere generaties willen maken. Dit laatste verwijt is overigens van alle tijden. De babyboomers verweten dat destijds ook de hen voorgaande generaties.

Het beeld dat leden van de babyboomgeneratie onevenredig profiteren van het feit dat hun levensloop samenviel met de stijging van de welvaart en de uitbouw van de verzorgingsstaat is niet juist. Over de hele levensloop bezien heeft de babyboomgeneratie (waarschijnlijk) minder profijt van de overheid dan latere naoorlogse generaties, zo blijkt uit een bijdrage van het Centraal Planbureau (CPB) aan dit rapport. Mede gebaseerd op schattingen over toekomstige ontwikkelingen, blijken degenen die zijn geboren tussen 1960 en 1990 het meeste profijt van het overheidsbeleid te hebben. Babyboomers (geboren tussen 1945 en 1955) kenden in het begin van hun leven een lager profijt van overheidsvoorzieningen, zoals onderwijs, dan de leden van latere geboorteaargangen. Op de woningmarkt hebben babyboomers wel een streepje voor op andere generaties, maar dit verschil is gradueel.

VERHOUDINGEN EN SOLIDARITEIT TUSSEN GENERATIES

(contactpersoon: Vic Veldheer)

Persbericht

- De meeste ouders (66%) hebben geen plannen om een erfenis aan hun kinderen na te laten; zij genieten liever van het leven. Wie voor de oorlog is geboren denkt hier anders over dan wie na de oorlog is geboren.
- De solidariteit in het pensioenstelsel staat onder grote druk. 67% van de werkenden is niet bereid af te zien van een verhoging van hun inkomen om anderen te ontzien. 62% van de gepensioneerden denkt er net zo over. Blijkbaar vindt men de inkomenspositie van de andere groepen niet dusdanig zwak dat een uitbreiding van de solidariteit noodzakelijk is.
- Het milieubesef bij jongeren en ouderen is ongeveer even groot, maar in gedrag verschillen zij wel aanzienlijk. Jongeren zijn beter op de hoogte van milieuaspecten, maar ouderen gedragen zich milieubewuster.
- Jongeren hebben meer last van overlast door jongeren dan ouderen. De 'jeugd van tegenwoordig' is vooral een bron van overlast voor zichzelf.
- Buiten de familie om zijn contacten tussen verschillende generaties spaarzaam en echte vriendschappen zeldzaam.

Hoe groot is de solidariteit tussen jong en oud voor pensioenen?

De verplichte solidariteit tussen jongeren en ouderen in het pensioenstelsel staat onder grote druk, onder meer vanwege de vergrijzing. De maatregelen om de financiële houdbaarheid van het stelsel in de toekomst veilig te stellen (het verhogen van de AOW-leeftijd, het binden van de AOW-premie aan een maximum percentage van het inkomen, het niet laten meegroeien van de pensioenen met de welvaartsgroei en het financieren van de AOW uit belastinggelden) beperken de solidariteit tussen jong en oud. Ook bij het aanvullende pensioen is de solidariteit beperkt. De werkenden en gepensioneerden van nu zullen de tegenvallende beleggingsopbrengsten grotendeels zelf moeten opvangen. In de toekomst zullen de pensioenregelingen worden omgezet in regelingen waarbij het risico meer bij de deelnemer zelf wordt gelegd.

In het algemeen is men niet bereid om af te zien van een hoger inkomen om zo een andere groep financieel te ontzien. Blijkbaar vindt men de inkomenspositie van de andere groepen niet dusdanig zwak dat een uitbreiding van de solidariteit noodzakelijk is. Aan de andere kant is de groep die wel solidair wil zijn met de anderen bij de gepensioneerden het grootst. Ongeveer 19% vindt het niet erg om een inkomensverhoging aan zich voorbij te laten gaan. Deze resultaten laten zien dat solidariteit niet altijd vanzelfsprekend is en wat betreft de bevolking ook niet uitgebreid hoeft te worden. In het licht van het feit dat het gemiddelde inkomensniveau van werkenden en gepensioneerden niet heel sterk van elkaar verschilt, is dit een begrijpelijke conclusie.

Zijn er grenzen aan de solidariteit voor het milieu?

Het overgrote deel van de Nederlanders maakt zich zorgen over het milieu. Ouderen en jongeren verschillen minder in milieubewustzijn dan in milieugedrag. Ouderen zijn van minder milieugedragingen op de hoogte dan jongeren, maar doen wel veel dingen waarvan zij denken dat het goed is voor het milieu. Daarbij denken ze ook expliciet aan de gevolgen voor toekomstige generaties. Onder jongeren is de kennis groter, maar de bereidheid tot milieuvriendelijk gedrag kleiner. Jongeren houden meer rekening met het voordeel dat zij zelf op dit moment hebben van hun gedrag.

De brede kennis onder jongeren biedt wel perspectief, in combinatie met het milieuvriendelijke gedrag van ouderen. Als jongeren zich bij het ouder worden gaan gedragen als de ouderen, is het milieu de winnaar. Wanneer dit proces doorzet, kiest elke nieuwe generatie voor gedrag dat beter is voor het milieu dan de vorige generatie.

Wie ervaren vooral overlast van jongeren?

Hoewel de overlast van jongeren een topic is in de maatschappelijke discussie, is die overlast sinds 2002 niet toegenomen. Gevoelens van onveiligheid zijn sinds 1999 gedaald. Opmerkelijk is dat het vooral jongeren zelf zijn die zich het meest onveilig voelen in de buurt en die het meeste last hebben van (andere) jongeren. Naarmate men ouder wordt zegt men minder last te hebben van de jeugd. Leeftijd is hiervoor een belangrijkere verklaring dan generatie: de 'jeugd van tegenwoordig' is vooral een bron van overlast voor de hedendaagse jeugd.

Leven jongeren gescheiden van ouderen?

Buiten het familieverband hebben jongeren weinig contact met ouderen. Mensen van verschillende leeftijden verkeren in het dagelijks leven op verschillende momenten op verschillende plekken. Zowel op school, op het werk, in de sportzaal, als in trein, tram of bus is de kans op ontmoeting tussen jong en oud gering. Ook echte vriendschappen tussen mensen uit verschillende generaties zijn zeldzaam. Wel blijken de buurt en het verenigingsleven belangrijke bronnen van contact te zijn.

SCP/publicatie 2010-32. *Wisseling van de wacht: generaties in Nederland. Sociaal en Cultureel Rapport 2010* (2010). Andries van den Broek, Ria Bronneman-Helmers en Vic Veldheer (red.). Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, december 2010, ISBN 978 90 377 0505 8, prijs € 34,90.

De publicatie is verkrijgbaar bij de (internet)boekhandel of te bestellen via de website: www.scp.nl. Het rapport is integraal in te zien op de website van het SCP.

Voor meer informatie:

dr. Andries van den Broek, tel: 070 340 7833, e-mail: a.van.den.broek@scp.nl

drs. Ria Bronneman-Helmers, tel: 070 340 7839, e-mail: r.bronneman@scp.nl

dr. Vic Veldheer, tel: 070 340 7414, mob. 06 51 80 48 47, e-mail: v.veldheer@scp.nl.